joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 3

Vidéki térség és vidékfejlesztés az Európai Unióban

PETE ISTVÁN

1. Vidéki térség és vidékfejlesztés

A vidéki térség fogalma és helyzete

Az Európa Tanács által elfogadott Vidéki Térségek Európai Kartájának értelmében a vidéki térség olyan szárazföldet, belső vagy tengerparti területet jelent, amely a kisvárosokat és falvakat is magába foglalja. A terület nagy részét mezőgazdasági, erdészeti, halászati tevékenységekre, a vidéken élők gazdasági-kulturális, nem városi jellegű üdülési és pihenési célok megvalósítására használják. A vidéki térség betölti a gazdasági, ökológiai és a társadalmi-kulturális funkciókat.

Az OECD meghatározása szerint az nevezhető vidéki jellegű térségnek, amely esetében az egy négyzetkilométerre eső lakosok száma 150-nél kevesebb élő népesség részarányán alapul, egy adott NUTS III régióban. Vidéki jellegű térségnek tekinthető a fejlett országokban minden olyan térség, ahol a vidéki településeken élő lakosság aránya több mint 15%.

Ez a vidéki területek egyetlen nemzetközileg elismert meghatározása. A fenti meghatározás azonban egyes esetekben nem veszi teljes mértékben figyelembe a sűrűbben lakott vidéki területeken élőket, különösen a városi peremterületek lakosságát. Ezen iránymutatások összefüggésében e meghatározás kizárólag statisztikai és leíró célokat szolgál.

1. táblázat. A vidéki települések besorolása

	Vidéki meghatározottságú térség	Jellemzően vidéki térség	Városi meghatározottságú térség
A vidéki településeken élők aránya	50% fölött	15–50%	15% alatt

Forrás: Vince M. 2001. 11.

Az Európai Uniót alkotó 27 tagállam lakosságának több mint 60%-a vidéken él, melyek az EU területének 90%-át alkotják, ahol a Nemzeti Bruttó Termék (GDP) 45%-át termelik és a lakosság 53%-át foglalkoztatják. Néhány vidéki térség esetében a távoli és perifériikus fekvés hatalmas problémát jelent. A hátrányok a túlnyomóan vidéki térségekben általában még jelentősebbek, bár az EU szintű általános kép tagállamonként jelentős eltéréseket mutat. A lehetőségek, a kapcsolatok és a képzési infrastruktúra hiánya különösen nagy problémát okoz a távoli vidéki területeken élőknek.

Az EU bővítése megváltoztatta a vidék térképét. A régi tagállamokban a mezőgazdaság a GDP 2%-át, az új tagállamokban 3%-át, Romániában és Bulgáriában pedig

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 4

több mint 10%-át teszi ki. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma az új tagállamokban háromszor olyan magas (12%), mint a régi tagállamokban (4%). Bulgáriában és Romániában a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma ennél jóval magasabb.

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari ágazat együttesen jelentős részét teszi ki az EU vidéki térségben működő gazdaságának és 15 millió munkahelyet biztosítanak, az összes munkahely 8,3%-át és a GDP 4,4%-át termelik meg. Az EU a világ legnagyobb élelmiszer- és italelőállítója, amelyek együttes termelésének értéke becslések szerint eléri a 675 milliárd eurót. Az erdőgazdálkodás és a kapcsolódó iparágak körülbelül 3,4 millió főt foglalkoztatnak vidéken 350 milliárd eurós forgalommal, de jelenleg az erdők éves növekedésének csak 60%-át termelik ki.

A mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás az EU-ban a földhasználat 77%-át teszi ki. A mezőgazdasági terület egyre nagyobb részét használják biogazdálkodásra, 5,4 millió hektárt és megújuló erőforrásokként bioenergia termelésére a becslések szerint 1,4 millió hektárt. Az éghajlatváltozás hosszú távú tendenciái egyre nagyobb mértékben formálják a gazdálkodás és az erdőgazdálkodás jellemzőit. A gazdálkodási rendszerek fontos szerepet játszanak a biológiai sokféleség és az élőhelyek megóvásában, valamint a táj- és talajvédelemben. A legtöbb tagállamban az említett gazdálkodási rendszerek a mezőgazdasági területek 10–30%-át teszik ki. Egyes területeken a gazdálkodással való felhagyás súlyos környezeti kockázatokkal járhat.

Jellemző, hogy a vidéki térségek gazdasági-szociális mutatószámai messze elmaradnak a nem vidéki térségek mutatószámaitól, a lakosság egy személyre eső jövedelme háromszor kevesebb a városon lakók jövedelménél, a nők munkanélkülisége magas, a szolgáltatások kevésbé fejlettek, a felső végzettséggel rendelkezők száma alacsony, és az internet használata sem elterjedt.

A vidéki térségeknek ezért a növekedés, a munkahelyek és a fenntarthatóság tekintetében különleges kihívásokkal kell szembenézniük az elkövetkezendő években. Ugyanakkor a vidéki területek valós lehetőségeket nyújtanak az új ágazatokban meglévő növekedési tartalékok, a vidéki szálláshelyek biztosítása és a turizmus, a vonzó munkakörnyezet tekintetében, valamint fontos szerepet játszanak a természeti erőforrások és a nagy értékű tájak gyűjtőterületeként.

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari ágazatnak meg kell ragadnia az új megközelítések, technológiák és az innováció által nyújtott lehetőségeket mind az Európában, mind pedig a világszerte jelentkező fejlődő piaci kereslet kielégítésére. Mindenekfelett a kulcsfontosságú erőforrást jelentő humántőkébe való befektetés teszi lehetővé a vidéki területek és az élelmiszeripari ágazat számára, hogy bizakodással tekinthessenek a jövőbe.

A lisszaboni stratégia újraindításának alkalmából az Európai Tanács megerősítette, hogy a lisszaboni stratégiát a fenntartható fejlődés szélesebb összefüggésében kell szemlélni, amelynek értelmében a jelenlegi szükségleteket úgy kell

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 5

kielégíteni, hogy az ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek saját szükségleteinek kielégítésére való képességét. Az új programozási időszak egyedülálló lehetőséget kínál arra, hogy az új Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtott támogatást a növekedés, a munkahelyek és a fenntarthatóság felé irányítsák át. Ebben a vonatkozásban teljes az összhang a fenntartható fejlődés irányadó elveiről szóló nyilatkozattal és a megújult lisszaboni cselekvési programmal, amely a forrásokat arra összpontosítja, hogy Európát vonzóbb befektetési célponttá és munkahellyé tegye, előmozdítsa a növekedés motorjának számító tudást és innovációt, valamint több és jobb munkahelyet teremtsen.

A vidékfejlesztés meghatározása és szükségessége

Az uniós rendelkezések szerint a vidékfejlesztés az Európai Unió politikái között a XXI. század Közös Agrárpolitikájának második pillérévé vált. A piacszabályozás, valamint a termelési költségeket csökkentő támogatás mellett a második pillér a gazdasági, a környezetvédelmi és a foglalkoztatási szempontokat integráltan kezelő vidékfejlesztés lett, amely az agrárszerkezet átalakítását és a vidéki életkörülmények javítását célozza.

„A vidékfejlesztés fogalma felöleli mindazokat a tevékenységeket, amelyek a vidéki térségben élő lakosság életminőségét javítják, a környezet, a természeti táj és a kultúrtáj, megőrzését szolgálják és megteremtik a vidéki térségek fenntartható fejlődését a vidék adottságainak, sajátosságainak megfelelően." (Vince 2000. 16.)

A hazai vidékfejlesztési politika a mezőgazdasági tevékenységekből származó jövedelemszerzés elősegítése mellett támogatja a kiegészítő jövedelemszerzési lehetőségeket is. Alapvető érdek, hogy a helyben hozzáadott értékből származó jövedelem helyben maradjon és kerüljön felhasználásra, fogyasztásra. A vidékfejlesztési politika biztosítja, hogy a vidéki táj és élővilág megőrizhesse jelenlegi állapotát, aktiválja a helyi adottságokat, közvetlen módon hat a vidéken lakók mentalitásváltására.

2. Vidékfejlesztési politika a 2007–2013-as időszakban

A vidékfejlesztés kiemelten fontos uniós szakpolitikai terület lett. A mezőgazdasági tevékenység és az erdőgazdálkodás rendkívül fontos szerepet játszik az EU vidéki térségeiben megvalósuló földhasználat és erőforrás-gazdálkodás szempontjából. Jelentőségüket fokozza, hogy lehetőséget biztosítanak a vidéki közösségek gazdasági profiljának bővítésére. Ezért az Unió egésze számára prioritást jelent az európai vidékfejlesztési politika megerősítése.

A közös agrárpolitika reformja óta a vidékfejlesztés egyre nagyobb mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a vidéki térségek meg tudjanak felelni a XXI. század gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi kihívásainak. Ezek a területek a kibővült Európai Unió területének 90%-át teszik ki. Az új jogi keretek, összhangban a lisszaboni stra-

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 6

tégia célkitűzéseivel, nagyobb hangsúlyt fektetnek a vidék gazdasági fejlődésére és a munkahelyteremtésre.

A mezőgazdaság modernizálása, a mezőgazdasági nagyüzemek, a külföldi tőke megjelenése vidéken, az uniós gazdaság szolgáltatásorientált jellegének erősödése során sokat veszített jelentőségéből a foglalkoztatás terén. Ennek eredménye, hogy a vidéki mezőgazdasági vállalkozások fennmaradása többé nem tekinthető biztosítottnak, ezek nem képesek foglalkoztatni a vidéken élőket. Ebből kifolyólag egyre nagyobb hangsúlyt kap a termelők vidékfejlesztésben játszott szerepe az erdőgazdálkodás terén, a biodiverzitás megőrzésében, a vidéki táj környezetvédelmében. Új, nem csak a mezőgazdaságban levő munkahelyek jelennek meg vidéken.

Az EU új vidékfejlesztési politikájának legfőbb jellemzői:

– az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap az egyetlen finanszírozási és programozási eszköz;

– egy valós, mai követelményeknek megfelelő EU-s vidékfejlesztési stratégia léte, amely határozottabban összpontosít az Unió prioritásaira;

– eddiginél szigorúbb felügyelet, értékelés és informálás a pénzek felhasználását illetően;

– a szubszidiaritás elvének szélesebb körű alkalmazása a régiók és települések esetében, ami a pályázatok kiírását illeti;

A vidékfejlesztési politika alapját a következő három fontos jogi eszköz képezi:

– a közösségi stratégiai iránymutatások;

– a vidékfejlesztési támogatásról szóló EU tanácsi rendeletek;

– az EU bizottsági végrehajtási rendeletek.

A közösségi stratégiai iránymutatások

Az EU 2007. január 1-jétől 2013. december 31-ig terjedő programozási időszakra elfogadta a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi szintű stratégiai iránymutatásokat, és meghatározta a vidékfejlesztési prioritásokat. A stratégiai iránymutatások tükrözik a gazdálkodás multifunkcionális szerepét a táj, az élelmiszerek, valamint a kulturális és természeti örökség gazdagságában és változatosságában. A stratégiai iránymutatások meghatározzák a közösségi prioritások megvalósítása érdekében kiemelt területeket, a növekedést és munkahelyteremtést célzó megújult lisszaboni stratégiával összefüggésben. Ennek értelmében minden EU-s tagállamnak el kell készítenie a vidékfejlesztési programokhoz referenciakeretként szolgáló saját nemzeti stratégiai tervet.

A vidékfejlesztési közösségi stratégiai iránymutatások segítséget nyújtanak:

– azon területek meghatározásában és elfogadásában, amelyeken a vidékfejlesztési célra adott EU-támogatás EU-szinten a legnagyobb hozzáadott értéket hozza létre;

– a fő EU-prioritásokkal (Lisszabon, Göteborg) való kapcsolat létrehozásában és ezek vidékfejlesztési politikává való átalakításában;

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 7

– az egyéb EU-s politikákkal való összhang biztosításában, különösen a kohézió és a környezetvédelem területén;

– az új, piacorientált közös agrárpolitika végrehajtásában és az ebből következő szükségszerű szerkezet-átalakításnak a támogatásában a régi és az új tagállamok estében.

A vidékfejlesztés általános céljai

A jövőbeli vidékfejlesztési politika három kiemelt területre összpontosul:

– élelmiszergazdaság,

– környezet,

– szélesebb értelemben vett vidéki gazdaság és vidéki népesség.

A vidékfejlesztési stratégiák és programok új generációja négy tengely mentén épül fel, nevezetesen:

I. tengely: a mezőgazdasági és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása;

II. tengely: a környezet és a vidék minőségének javítása;

III. tengely: a vidéki élet minőségének javítása és a vidéki gazdaság diverzifikálása;

IV. tengely: a Leader.

Az I. tengely a humán- és fizikai tőke létrehozását és fejlesztését a mezőgazdaságban, az élelmiszeripari és erdőgazdálkodási ágazatban, valamint a minőségi termelést teszi lehetővé. A II. tengely a természeti erőforrások védelméről és javításáról szóló intézkedéseket tartalmazza, ezen kívül Európa vidéki területeinek jelentős természeti értéket képviselő gazdálkodási és erdőgazdálkodási rendszereinek és kultúráinak védelméről rendelkezik. A III. tengely a növekedéshez és a munkahelyteremtéshez szükséges valamennyi ágazatban történő javítását, valamint a gazdasági tevékenységek diverzifikációjának feltételeit teremti meg. Segítséget nyújt a vidéki területek helyi infrastruktúrájának és humántőkéjének fejlesztéséhez. A IV. tengely, a Leader program, az innovatív irányításra biztosít lehetőségeket a vidékfejlesztéssel kapcsolatos helyi, alulról építkező megközelítéssel.

A vidékfejlesztési politikának segítséget kell nyújtania a vidéki területeknek abban, hogy az említett célkitűzéseket a 2007–2013 közötti időszakban meg tudják valósítani. Ez fokozott stratégiai megközelítést igényel a versenyképesség, a munkahelyteremtés és a vidéki területeken megvalósított innováció vonatkozásában, valamint jobb irányítást a programok végrehajtásában. Nagyobb hangsúlyt kell helyezni a humán erőforrás, know-how és tőkebefektetésekre a gazdálkodási és erdőgazdálkodási ágazatban, a környezetvédelmi szolgáltatások nyújtásának új módjaira és a diverzifikáción keresztül, különösen a nők és a fiatalok számára, a több és jobb munkahely teremtésére. Annak elősegítésével, hogy az EU vidéki területei ki tudják használni a bennük rejlő lehetőségeket mint befektetésre, munkára és életre alkalmas helyek, a vidékfejlesztési politika megfelelően hozzájárulhat az európai területek fenntartható fejlődéséhez.

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 8

A 2007–2013 közötti programozási időszakban a közösség vidékfejlesztési prioritásainak meghatározása

A célkitűzések keretében a megfogalmazott stratégiai iránymutatásoknak megfelelően meghatározzák a közösségi prioritásokat. Az iránymutatások a lisszaboni és a göteborgi Európai Tanács-ülések következtetéseiben kifejtett fő politikai prioritások integrálását célozzák. A közösségi vidékfejlesztési prioritásokra rendelt források az adott helyzettől, az egyes programterületek erősségeitől, gyengeségeitől és lehetőségeitől függenek. Tagállami szinten a közösségi prioritások és azok hozzájárulása a lisszaboni és göteborgi célkitűzésekhez a nemzeti stratégiai tervek és a vidékfejlesztési programok segítségével jelennek meg. Gyakran léteznek az élelmiszeripari lánccal vagy a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás környezeti, éghajlati vagy földrajzi helyzetével kapcsolatos, egyes különleges problémákra vonatkozó nemzeti vagy regionális prioritások. Előfordulhat, hogy a vidéki területeken egyéb sajátos kérdéseket is kezelni kell, úgymint a városi peremterületek terjeszkedése, a munkanélküliség, a távoli földrajzi helyzet vagy az alacsony népsűrűség. Az EU a 2007–2013 közötti időszakban ennek értelmében határozta meg a prioritásokat a 4 tengely formájában.

I. tengely: A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása

A vidék egyik legfontosabb és legnyomatékosabb fejlesztési lehetősége a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javításával lehetséges.

Az európai mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszer-feldolgozó ágazatban jelentős tartalékok vannak jó minőségű és magas hozzáadott értékkel rendelkező termékek továbbfejlesztésére, amelyek megfelelnek az európai fogyasztók és a világpiacok változatos és egyre növekvő igényeinek. Az I. tengelyhez előirányzott forrásoknak elő kell segíteniük az erős és dinamikus európai élelmiszeripari ágazat kialakulását, a korszerűsítést, innovációt és a minőséget, a fizikai és humántőke-befektetés szempontjából prioritást élvező ágazatokra koncentrálva.

A prioritásoknak való megfelelés érdekében a tagállamok arra vannak ösztönözve, hogy a támogatást kiemelt tevékenységekre összpontosítsák, melyek a következőket tartalmazhatják:

1. A mezőgazdasági ágazat szerkezet-átalakítása és korszerűsítése. A mezőgazdasági ágazat továbbra is fontos szerepet játszik számos vidéki terület fejlesztésében, különösen az új tagállamokban. A versenyképesség és a környezeti fenntarthatóság javítása, a mezőgazdaság sikeres kiigazítása kulcsa lehet az ágazat, valamint a gazdaság más területein, a munkahelyteremtés és a -növekedés fellendítésének. Ez magában foglalja a mezőgazdasági ágazatban a szerkezet-átalakítás és korszerűsítés keretében bekövetkező változásra való felkészülést, valamint a gazdálkodók képzését és átképzését a szaktudást illetően.

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 9

2. Az integráció javítása az élelmiszeripari láncban. Az európai élelmiszeripar a világ legversenyképesebb és leginnovatívabb élelmiszeriparai közé tartozik, de egyre növekvő globális versennyel kell szembenéznie. A vidéki gazdaságban jelentős lehetőség van új termékek létrehozására és forgalomba hozatalára, a minőségi programok révén több érték vidéken tartására, valamint az európai termékek tengerentúli megítélésének javítására. A közösségi normák a tanácsadó szolgáltatások és támogatások által megkönnyítik ezt az integrációs folyamatot.

3. Az innováció és a kutatáshoz és fejlesztéshez való hozzáférés megkönnyítése. Az innováció egyre nagyobb jelentőségű Európa gazdálkodási, élelmiszeripari és erdészeti ágazatainak szempontjából. Új termékek és eljárások bevezetése jelentősen hozzájárulhat a kisebb feldolgozók és gazdaságok teljesítményeinek növeléséhez. Az új együttműködési formák megkönnyíthetik a kutatáshoz és fejlesztéshez, az innovációhoz való hozzáférést.

4. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának és elterjedésének ösztönzése. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásában az élelmiszeripari ágazat, elsősorban a kisvállalkozások lemaradást mutatnak. A nagyméretű multinacionális vállalkozásoktól, illetve ezek nagyobb beszállítóitól eltekintve, az elektronikus üzleti alkalmazások elterjedtségi szintje alacsony. Ezért a vidékfejlesztési alapoknak lehetőséget kell biztosítani, illetve ki kell egészíteni, különösen a kis- és középvállalkozások esetében, az elektronikus üzlethez szükséges információs és kommunikációs technológiai ismereteket.

5. A dinamikus vállalkozói szellem előmozdítása. A fiatal gazdálkodók szakmába történő belépésének ösztönzése szempontjából fontos szerepet játszhat egy dinamikus vállalkozói szellem előmozdítása. Az európai gazdálkodás számára piacorientált környezetet teremtett reformok új lehetőségekhez juttatják a mezőgazdasági vállalkozásokat. Ennek a gazdasági tartaléknak a kiaknázása azonban a stratégiai és szervezeti ismeretek fejlesztésétől függ.

6. Új felvevőpiacok keresése a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek számára. A vidék fellendülésének elengedhetetlen követelménye új felvevőpiacok keresése és megszerzése. Ezek minőségi termékek előállítását jelentik, nagyobb hozzáadott értéket nyújthatnak. A nem élelmiszercélú termelés területén a befektetés és a képzés támogatása vidékfejlesztés címén kiegészítheti az első pillér alapján végrehajtott intézkedéseket a termelés számára kialakított innovatív, új felvevőpiacokkal, vagy a megújuló energiák számára alapanyagok, bioüzemanyagok és feldolgozó-kapacitás kifejlesztésének elősegítésével;

7. A gazdaságok és az erdőgazdálkodás környezetvédelmi teljesítményének javítása. A hosszú távú fenntarthatóság az olyan termékek előállításától függ, amelyeket a fogyasztók hajlandók megvásárolni. A nem kis befektetéssel járó magas környezetvédelmi normák betartása minden szempontból előnyös helyzetet teremt a gazdálkodó számára, hiszen termékminőség-javításhoz és termelékenységnövekedéshez is vezethet.

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 10

II. tengely: A környezet és a vidék minőségének javítása

Az EU vidéki területeken található természeti erőforrásainak és tájainak védelme és minőségük javítása érdekében a II. tengelyre előirányzott forrásokkal EU-szintű prioritásként kiemeli: a biológiai sokféleség és a jelentős természeti értéket képviselő gazdálkodási és erdőgazdálkodási rendszerek és a hagyományos mezőgazdasági vidékek megóvását és fejlesztését, valamint a víz- és éghajlatváltozást. Az intézkedéseknek a környezetvédelmi célkitűzések integrálását kell szolgálniuk, hozzá kell járulniuk a mezőgazdasági és erdészeti Natura 2000 hálózat megvalósításához, a Göteborgban a biológiai sokféleség csökkenésének 2010-ig történő visszafordításával kapcsolatban tett kötelezettségvállaláshoz, a vízpolitika terén az európai parlamenti és tanácsi irányelvben megállapított célkitűzésekhez és a kyotói jegyzőkönyvben meghatározott célok megvalósításához.

A tagállamok arra vannak ösztönözve, hogy a támogatást kiemelt tevékenységekre összpontosítsák, ezek a következők:

a) A környezetvédelmi szolgáltatások és az állatbarát gazdálkodási gyakorlat előmozdítása. Az EU polgárainak elvárása az, hogy a gazdálkodók tartsák be a kötelező környezetvédelmi normákat. Sokan egyetértenek azzal is, hogy a gazdálkodókat térítésben kell részesíteni, ha még ezen is túlmutató kötelezettségeket vállalnak olyan szolgáltatások nyújtásával, amelyeket a piac önmagától nem nyújtana, különösen akkor, ha a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás összefüggésében olyan, kiemelten fontos, különleges erőforrásokról van szó, mint a víz és a talaj.

b) A megművelt táj, valamint az erdők megóvása. A fenntartható termőföld-gazdálkodás, a megművelt táj, valamint az erdők megóvása hozzájárulhat az elsivatagosodással és az erdőtüzekkel összefüggő kockázatok csökkentéséhez. A termőterületek termelésből való végleges kivonása, különösen a hátrányos helyzetű térségekben, felmérhetetlen hosszú távú természeti károkat okozhat. A megfelelő gazdálkodási rendszerek a vizes élőhelyektől kezdve a száraz rétekig és a hegyi legelőkig segítséget nyújtanak a táj és az élőhelyek megóvásában. Sok helyen vidéken a területek, természeti kincsek a kulturális és természeti örökség fontos részét képezik, melyek vonzereje nagy szerepet játszik a munkahelyek teremtésében, az ott élők jövedelmének gyarapításában.

c) Az éghajlatváltozás elleni küzdelem. A megújuló energiák és a bioenergia-létesítmények számára alkalmas nyersanyagok kifejlesztésében úttörő szerepet játszik a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás. A megfelelő mezőgazdasági és erdőgazdálkodási gyakorlat hozzájárulhat az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentéséhez, az erdők szén-dioxid-megkötő hatásának és a szerves anyagok talajalkotó szerepének megóvásához, segítheti az alkalmazkodást az éghajlatváltozáshoz.

d) A biogazdálkodás hozzájárulásának megerősítése. Az egészséges életmód egyre inkább megköveteli a természetes módon előállított termékek előállítását és

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 11

forgalmazását. Ezért egyre elterjedtebbé válik a biogazdálkodás, amely egyben tovább erősítheti a környezetvédelmi és állatjóléti célkitűzéseket.

e) A minden szempontból előnyös környezeti-gazdasági kezdeményezések ösztönzése. A környezetbarát áruk előállítása hozzájárulhat a vidéki területek és élelmiszer-ipari termékeik identitásához. Ezek a termékek a növekedés és a munkahelyteremtés alapját képezhetik a turizmuson keresztül, különösen ha ez kapcsolódik a kézműipar, a képzés vagy a nem élelmiszer-termelő ágazatok által előállított sokféle termékhez is.

f) A területi egyensúly előmozdítása. Ahhoz, hogy a versenyképes, tudásalapú gazdaság fennmaradjon, a városi és vidéki területek között területi egyensúly szükséges. A vidékfejlesztési programok alapvetően hozzájárulhatnak ehhez. A területgazdálkodási intézkedések, a többi programtengellyel együtt, előnyösen járulhatnak hozzá a gazdasági tevékenység területi eloszlásához és a területi kohézióhoz.

III. tengely: A vidéki élet minőségének javítása és a vidéki gazdaság diverzifikálása

A vidéki gazdaság diverzifikációjára és a vidéki területek életminőségének javítására szánt források a III. tengely segítségével valósíthatók meg. A jövőt illetően elő kell mozdítani a foglalkoztatási lehetőségek és a növekedési feltételek megteremtésének mindenekfelett álló prioritását. A III. tengely intézkedései a kapacitásépítésre, szakismeretszerzésre, a helyi stratégia fejlesztésének megszervezésére vonatkozik, valamint annak biztosítására, hogy a vidéki területek a jövő nemzedékek számára is vonzóak maradjanak. A képzés, a tájékoztatás és a vállalkozói szellem előmozdítása során figyelembe kell venni a nők, a fiatalok és az idősebb dolgozók különleges igényeit.

A kiemelt tevékenységek a következők lehetnek:

a) A gazdasági aktivitás és a foglalkoztatottsági arány növelése a szélesebb értelemben vett vidéki gazdaságban. A vidéki területeken, ahol a diverzifikáció hozzájárul a jobb területi egyensúly kialakításához, a növekedés, a foglalkoztatottság és a fenntartható fejlődés elengedhetetlen mind gazdasági, mind társadalmi szempontból. A nem mezőgazdasági vállalkozások létrehozása, a turizmus, a kézművesség és a vidéki szálláshelyek biztosítása számos régióban növekedő ágazatok lehetőségét biztosítják mind a gazdaságokon belüli, nem mezőgazdasági diverzifikációra, mind pedig a mikrovállalkozások létrehozására.

b) A nők munkaerőpiacra történő belépésének ösztönzése. A fiatal korú nők munkaerőpiacon való jelenlétét számos vidéki területen a gyermekgondozási rendszerek hiánya akadályozza. A gyermekgondozási lehetőségek fejlesztését célzó helyi kezdeményezések megkönnyíthetik a munkaerőpiachoz való hozzáférést. Ez magában foglalhatja egy gyermekgondozási infrastruktúra kialakítását és ezzel párhuzamosan a vidéki tevékenységekhez és a helyi szolgáltatásokhoz kapcsolódó kisvállalkozások elindítására irányuló kezdeményezéseket.

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 12

c) A falvak újraélesztése. Az EU számos országában, főleg az utólag csatlakozottak estében, a falvak gazdasági-szociális helyzete messzemenően elmaradt a városokétól. Ezért szükségszerű lett a diverzifikáció, a vállalkozásteremtés, a kulturális örökségbe, a helyi szolgáltatási infrastruktúrába és felújításba való befektetést ötvöző integrált kezdeményezés. A falvak újraélesztése a gazdasági kilátások és az életminőség javításához egyaránt hozzájárulhatnak.

d) A mikrovállalkozások és kézműipari vállalkozások fejlesztése. A mikrovállalkozások és kézműipari vállalkozások hagyományos szakismereteket vagy új szakértelmet vezethetnek be, előmozdíthatják a vállalkozói szellem fejlesztését, a gazdaság kiépülését, különösen abban az esetben, ha eszközbeszerzéssel, képzéssel és betanítással jár együtt.

e) A fiatalok képzése. A helyi gazdaság diverzifikációja által igényelt szakismeretek lehetővé teszik a fiatalok számára, hogy bekapcsolódjanak a turizmusba, a szabadidős tevékenységekbe, környezetvédelmi szolgáltatásokba, hagyományos vidéki gyakorlatokra és minőségi termékek előállítására mutatkozó kereslet kielégítésébe.

f) A turizmus fejlesztésének ösztönzése. A kulturális és természeti örökségre támaszkodó turizmus a vidéki térség egyik legdinamikusabban növekvő ágazata. A modern technikai eszközök foglalásra, promócióra, forgalomba hozatalra, szolgáltatástervezésre és szabadidős tevékenységekre történő fokozott használata a turizmusban növelheti a látogatók és a vendégéjszakák számát, serkentőleg hathatnak a falusi turizmusra.

g) A helyi infrastruktúra modernizálása, különösen az új tagállamokban. A III. tengely egyik legfontosabb része, hiszen az újonnan csatlakozott országok esetében nagy a lemaradás a vidéki infrastruktúra mennyiségi és minőségi színvonalában. A következő években a jelentős beruházások folytatódnak a főbb távközlési, szállítási, energetikai és vízi infrastruktúrákban. Jelentős támogatás lesz a strukturális alapokból a transz-európai hálózatoktól kezdve az ipari vagy tudományos parkok csatlakozásainak fejlesztéséig. A munkahelyek és a növekedés tekintetében a multiplikátorhatás teljes megvalósulása érdekében a vidékfejlesztési programok keretében támogatott kisméretű helyi infrastruktúrák rendkívül fontos szerepet játszhatnak.

IV. tengely: A helyi kapacitás kiépítése a foglalkoztatottság és a diverzifikáció érdekében

A IV. tengely (Leader) forrásainak az I., a II. és a III. tengelybe tartozó prioritások megvalósításához kell hozzájárulniuk. A IV. tengely alapján támogató a helyi igényekre és erősségekre építő helyi fejlesztési stratégia, amely az adott közösség szintjén irányított mindhárom célkitűzés kombinálása. A gazdálkodókat, az erdőgazdálkodással foglalkozókat és más vidéki szereplőket bevonó integrált megközelítések segítségével megóvható és javítható a helyi természeti és kulturális örök-

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 13

ség, növelhető a környezettudatosság, beruházások valósíthatók meg és hirdethetők a különleges termékek, a turizmus, a megújuló források és energia.

Ezen prioritások kiemelt lépései a következőket tartalmazhatják:

a) Helyi partnerségi kapacitásépítés, az animáció és a szaktudás elsajátításának előmozdítása, amely hozzájárulhat a helyi tartalékok mozgósításához.

b) A köz- és a magánszféra partnerségének előmozdítása. A Leader továbbra is különösen fontos szerepet fog játszani a vidékfejlesztés innovatív szemléletének ösztönzésében, valamint a magán- és a közszféra együttműködésének erősítésében.

c) Az együttműködés és az innováció előmozdítása. A helyi kezdeményezések és a diverzifikáció támogatása alapvető fontosságú szerepet játszhat az új elképzelések és megközelítések emberekkel való megismertetésében, az innováció és a vállalkozói szellem ösztönzésében, valamint az integráció és a helyi szolgáltatások nyújtásának előmozdításában. Az online közösségek segíthetnek a tudás terjesztésében, a helyes gyakorlat cseréjében, valamint a vidéki termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos innovációban.

d) A helyi irányítás javítása. Elősegítheti a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás és a helyi gazdaság összekapcsolására irányuló innovatív megközelítéseket, a vidéki területek gazdasági alapjának diverzifikációját és társadalmi-gazdasági szövetének megerősítését.

3. A vidékfejlesztési támogatás 2007–2013 között

A vidékfejlesztési támogatások, hasonlóan a különböző termékpályák szabályozásához, egységes jogi keretbe foglaltan működnek. A támogatásra jogosult térségek változatossága miatt a szubszidiaritás elvét követve, amely elv szerint a problémát a felmerülés helyén lehet a legjobban megoldani, ez a támogatási rendszer decentralizált elven működik, ugyanakkor ebben az esetben is követni kell a támogatási jogosultságok közösségi szintű meghatározását és a piaci verseny esetleges torzulásainak elkerülését.

A támogatásokhoz pályázat útján lehet hozzájutni. A pályázatokat a nemzeti hatóságokhoz kell benyújtani, és az elbírálás is a nemzeti körben történik. A támogatások utólag kerülnek kifizetésre, tehát előfinanszírozás szükséges, de a nagyobb horderejű pályázatok több kisebb ütemtervre bonthatók. A támogatási összegek igénybevételéhez meghatározott százalékban saját forrás is szükséges. Némely pályázat esetében üzleti tervet is kell készíteni, melyből kitűnik a vállalkozás, befektetés életképessége. A megpályázható összeg jogcímcsoportonként eltérően, a számlával igazolt 40–100% között mozognak.

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 14

Forrás: Manole V. (szerk) 2001. 227.

1. ábra. A pályázatok elkészítésének és gazdálkodásának ciklusa

A támogatási rendszer kidolgozása érdekében a tagországoknak az EU által előírt követelményeket figyelembe kell venni.

Néhány fontos követelmény

A vidékfejlesztési beruházási támogatásnak figyelembe kell vennie az ágazati korlátozásokat vagy megszorításokat, továbbá el kell kerülnie az érintett ágazatokban a többletkapacitások létrehozását. Az EU-s rendeletek értelmében csak a programok jelentős változtatását igénylő módosításokat, a programon belüli, tengelyek közötti, a forrás-átcsoportosításokat és az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap mértékének változásait kell bizottsági határozattal elfogadni. A többi módosításról a tagállamok döntenek, de be kell azokat jelenteniük a Bizottságnak.

A fiatal mezőgazdasági termelők támogatását illetően meg kell határozni e feltételek teljesítésének időpontját, beleértve annak az időszaknak a hosszát is, amelyet a tagállamok bizonyos kedvezményezettek számára engedélyezhetnek, amely során a kedvezményezetteknek meg kell felelniük a szakképzettségi és szakmai alkalmassági feltételnek.

A korai nyugdíjba vonulási támogatásra vonatkozó feltételek vonatkozásában meg kell oldani azokat a konkrét problémákat, amelyek akkor merülnek fel, amikor egy gazdaságot több átadó vagy egy haszonbérlő ad át. Az átadó nem üzleti célú mezőgazdasági tevékenysége a közös agrárpolitika keretében nem támogatható.

A mezőgazdasági üzemek korszerűsítésére az újonnan bevezetett közösségi előírásoknak való megfelelés érdekében végrehajtott beruházások tekintetében és abban az esetben, ha a fiatal mezőgazdasági termelőknek meg kell felelniük a hatályos előírásoknak, rögzíteni kell a vonatkozó előírásoknak való megfelelés időpontját.

Az erdők gazdasági értékének javítását célzó beruházások vonatkozásában erdőgazdálkodási terveket kell meghatározni és meg kell állapítani a jogosult beruházá-

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 15

sok típusait. A mezőgazdasági és erdészeti termékek értékének növelésére az újonnan bevezetett közösségi előírásoknak való megfelelés érdekében a mikrovállalkozásoknál végrehajtott beruházások esetében időpontot kell rögzíteni a vonatkozó előírásoknak való megfelelésre. Egyértelműen el kell egymástól választani az erdészettel kapcsolatos beruházásokat és az erdészeti-faipari ágazatban végrehajtott egyéb beruházásokat.

Az új termékek, eljárások és technológiák fejlesztése céljából a mezőgazdasági és az élelmiszer ágazatban, valamint az erdészeti ágazatban folytatott együttműködés tekintetében meg kell határozni az indikatív jogosult költségeket. Az élelmiszerminőségi rendszerekben részt vevő mezőgazdasági termelőknek nyújtott támogatás tekintetében meg kell határozni a közösségi támogatásokat és a nemzeti támogatási rendszerekre vonatkozó kritériumokat, az e támogatással érintett termékeket és a támogatás összegének kiszámítása során figyelembe vehető állandó költségek típusait.

Meg kell határozni a mezőgazdasági földterületek fenntartható használatára irányuló, nem termelő beruházásokat. Részletes feltételeket kell megállapítani a mezőgazdasági földterületek erdősítésére nyújtott támogatás vonatkozásában, különösen az erdősítendő terület, az alapítási költségek, a mezőgazdasági termelő és a gyors növésű fajok fogalom meghatározásával kapcsolatban. Az erdészeti potenciál helyreállítására és az erősen vagy közepesen tűzveszélyesként besorolt erdőkben a megelőző intézkedésekre nyújtott támogatás feltétele a tagállamok által létrehozott erdőtűzvédelmi tervekkel való összhang. Közös megközelítést kell biztosítani az erdőtűz-megelőzési intézkedések meghatározása esetében.

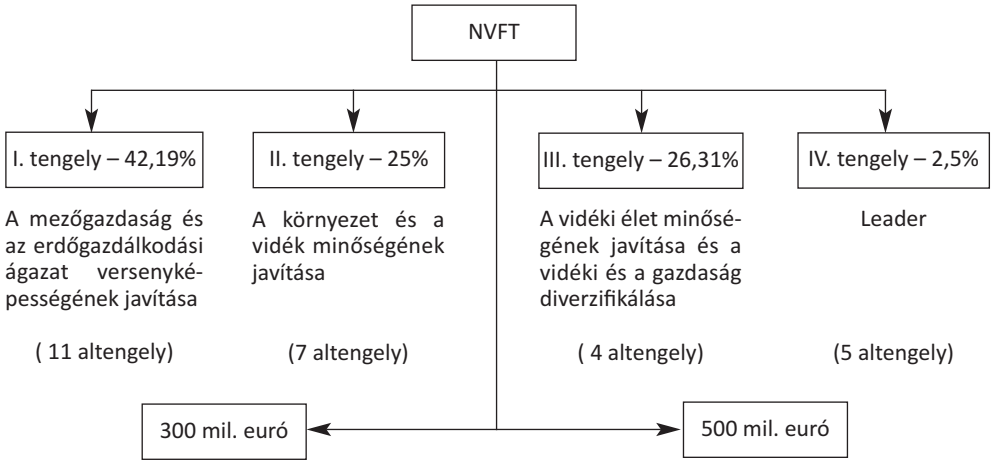
A támogatás felhasználásával kapcsolatos átláthatóság fokozása érdekében a kedvezményezettek jegyzékét, az üzemek nevét és az üzem részére közforrásokból juttatott hozzájárulás összegét a tagállamoknak elektronikus úton vagy másként évente közzé kell tenniük. Ezen információnak a nyilvánosság részére történő hozzáférhetővé tétele a Közösség tevékenységének a vidékfejlesztés területén történő átláthatóságát, a közpénzekkel történő hatékony és eredményes pénzgazdálkodást és különösen a felhasznált közpénzek ellenőrzését, végül a vidékfejlesztési intézkedések kedvezményezettjei közötti verseny torzításának megakadályozását célozza. Tekintettel a követendő célkitűzések kiemelkedő súlyára, az arányosság alapelvének és a személyes adatok védelmének követelményének megfelelően indokolt a releváns információ általános közzététele, amennyiben nem lépi túl azt a határt, amely egy demokratikus társadalomban és a szabálytalanságok megelőzéséhez szükséges.

Az EU a 2007 és 2013 közötti időszakban a költségvetésnek mintegy 70%-át fordítja a Közösségi Agrár Politikára, ez részben a reformok eredményeként jelentkező költség-megtakarítást mutatja, másrészt azt, hogy egyes agrártételek azóta az említett időszakban a költségvetés 11%-át képviselő vidékfejlesztési kiadások közé kerültek át. A cél az, hogy a gazdák és a termelők fejlődésükhöz szükséges bevételhez

joforum74 2008. 03. 18. 00:14 Page 16

jussanak, bár a gazdáknak nyújtott támogatások és bevételük alacsonyabb, mint a más gazdasági ágazatokban dolgozó munkavállalóké.

Romániában a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv szerint a 4 tengely finanszírozása a következőképpen oszlik meg:

Forrás: M. V. F. E. M. – N. V. F. T. 2007–2013

2. ábra. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVFT) célkitűzései és akció terve

Irodalomjegyzék

Vince Mária 2000. *Régió és vidékfejlesztés.* Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană

Victor Manole (coord.) 2001. *Managementul firmei*. Bukarest, Tribuna Economică

Gályász József 2006. *Studii de caz referitoare la proiecte de dezvoltare rurală din zona de frontieră româno-maghiară.* Debrecen, Campus Kiadó

Az *EU Tanács 2006/144/EK* határozata a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007–2013 közötti programozási időszak)

Az *EU Bizottság 1974/2006/EK rendelete* az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról

Az *EU Bizottság 1974/2006/EK rendelete*

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló *1698/2005/EK tanácsi rendelet*

Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, *Plan Naţional de Dezvoltare Rurală 2007–2013*